

Л.Ф. Соловйова

кандидат філологічних наук, доцент
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

Оцінні компоненти в семантичній структурі прикметників у сучасній англійській мові

Сучасне мовознавство зосереджує свою увагу на змістовній стороні мови, у тісному взаємозв'язку досліджуються інгерентні властивості слова, тобто здатність виступати в різних лексико-семантичних варіантах (ЛСВ), і периферійні (валентні) властивості, що визначають здатність слова поєднуватися з іншими словами. В той же час оцінка (оцінний компонент) є складовою частиною семантичної структури слова, тісно пов'язана з його понятійним ядром і емотивним компонентом. М.С. Ретунська вважає, що оцінність виникає на базі предметно-логічного макрокомпонента слова [3: 8]. Наше дослідження має на меті уточнити і представити в більш розгорнутому, систематизованому вигляді набір та ієрархію компонентів, що складають семантичну структуру слова.

Лексема може бути зовнішнім виразником лише однієї семми, наприклад, *panchromatic* – “sensitive to light of all colors”. Однак, моносемемних слів порівняно є небагато (найчастіше, це термінологічні одиниці). Частіше лексема є зовнішнім виразником цілої сукупності семем: *rough* 1. not smooth or level; 2. shaggy; 3. stormy; 4. harsh, coarse; 5. lacking comforts and conveniences; 6. not polished or finished, crude; 7. approximate; 8. hard, difficult.

Семема не є елементарним, надалі не діленим компонентом смислової структури слова. Таким компонентом є сема або семантичний множник, варіант (альтернант) семми [1: 400].

Аналіз на рівні сем є першим виключно важливим етапом при побудові «моделі» семантичної структури будь-якого слова. Без такого аналізу

неможливо об'єктивно розібратися в складній ієрархії семем.

Наприклад, лексема *dry* виражає значення, що розпадаються на наступні семи (С):

c¹ - not under water (dry land)

c² - not wet or damp (dry clothes, dry room)

c³ - arid (dry desert)

c⁴ - lacking rain or water (dry summer, dry well)

c⁵ - not liquid (dry provisions)

c⁶ - not filled up (dry fountain-pen)

c⁷ - without butter, jam, etc. (dry bread, dry toast)

c⁸ - without any lubricant (dry joint)

c⁹ - without excretions or muscus (dry cough)

c¹⁰ - not yielding milk (dry cow)

c¹¹ - thirsty (I'm dry)

c¹² - not sweet (dry wine)

c¹³ - cold, dispassionate, reserved (dry answer, dry thanks)

c¹⁴ - dull or boring (dry book, dry lecture)

c¹⁵ - funny in a quiet but sharp way (dry wit)

c¹⁶ - prohibiting or opposed to the sale of alcoholic liquers (dry town, dry state)

c¹⁷ - training (dry firing)

Послідовність сем в цьому списку не випадкова і дає можливість згрупувати їх за принципом тематичної близькості. Назвемо такі групи опорними семантичними варіантами (ОСВ), так як вони є опорними, відправними точками для визначення кількості, змісту і типів семем, виражених якоюсь окремо взятою лексемою. У нашому прикладі чітко виділяються три ОСВ:

ОСВ₁ – (семи c¹ – c⁵ – «безводний, невологий»),
ОСВ₂ – (семи c⁶ – c⁹ – «позбавлений заправки, мастила і т.п.»),
ОСВ₃ – (семи c¹³ – c¹⁵ – «стриманий, сухий, нудний»).
Немає сумнівів у тому, що ОСВ₃ включає семи психологічної (інтелектуальної) оцінки. Дана оцінка ґрунтується на предметно-логічному макрокомпоненті слова *dry* – «позбавлений вологи (як цілющого, життєдайного початку)». До перерахованих вище ОСВ не належать семи c¹⁰, c¹¹, c¹², c¹⁶, c¹⁷.

Поняття ОСВ не слід змішувати з семемами. ОСВ і семеми далеко не завжди співпадають параметрами, кількість ОСВ і семем в семантичній структурі слова найчастіше різна. У цьому зв'язку розглянемо типологію семем, розроблену М.М. Копиленко та З.Д. Поповою. Пропонується розрізнити п'ять різновидів семем:

Д₁ – первинна денотативна семема (*рукав* (частина одягу), *ніс* (частина обличчя), *гасити* (про вогонь) і т.п.).

Д₂ – вторинна денотативна семема (*рукав* (річки), *ніс* (корабля), *гасити* (вапно) і т.п.).

К₁ – конотативна логічно-мотивована (метафорична) семема (наприклад, *куряча пам'ять*, *річка печалі*).

К₂ – конотативна логічно-немотивована (фразеологічна) семема (на п'яну *голову*, *заморити черв'ячка*).

К₃ – одновалентна конотативна семема, що зустрічається тільки в даному поєднанні: *провалитися крізь землю*, *накивати п'ятами* і т.п. [2].

На перший погляд таке уявлення про семантичні можливості слова здається чітким, логічно бездоганим і досить повним. Дійсно, сама типологія семем заперечень не викликає. Однак, в своїй розробці автори наводять приклади семем, що належать до різних лексем. Якби ж автори розглядали сукупність семем однієї і тієї ж лексеми, то семантична структура слова виявилася б куди складнішою, ніж вона представляється спочатку. Те, що прийнято вважати полісемією, визначається не числом семем в семантичній структурі слова, а числом ОСВ.

Грунтуючись на вищевикладеному тлумаченні компонентів семантичної структури слова, наведемо у вигляді таблиці семантичну структуру прикметника *big*:

ОСВ	семи	типи семем			
		Д ₁	Д ₂	К ₁	К ₂
I	c ¹ - of great size c ² - high, tall c ³ - of great force	big house, big map big man, big tree, big mountain			
			big gun, big stuff		

	c ⁴ - loud		big voice, big noise		
II	c ⁵ - full- grown c ⁶ - elder		big boy big sister		
III	c ⁷ - important c ⁸ - pompous, grand c ⁹ - boastful		big man, big news	look big	big shot, big banana big head, big talk
IV	c ¹⁰ - pregnant c ¹¹ - fraught with smth.		big with child	big with news big with consequence s	
V	c ¹² - noble c ¹³ - generous		big heart big nature	that's very big of you	
VI	c ¹⁴ - excellent c ¹⁵ - successful			that's big! big time	make it big

Таким чином, семантична структура прикметника *big* включає 6 ОСВ («що перевищує норму (за розміром, висотою, силою прояву і т.п.» «дорослий», «важливий», «благородний», «успішний») і 15 сем, що актуалізуються в двох семемах Д₁, восьми – Д₂, п'яти – К₁, трьох – К₂. Оцінними є семи с⁷, с⁸, с⁹, с¹², с¹³, с¹⁴, с¹⁵.

Отже, вивчення семантичної структури лексичних одиниць формальними методами важливо не тільки для подальшого розвитку лексикології як філологічної дисципліни. Побудова структурних моделей слів необхідна як початковий і найважливіший етап при складанні одномовних тлумачних і двомовних перекладацьких словників. Значення слова та їх переклад будуть тоді приведені у чітку систему, що ґрунтується на об'єктивних факторах –

взаємозв'язку ОСВ, сем і семем різних рангів.

Таким чином, оцінний компонент є складовою частиною семантичної структури слова як одиниці мови і повинен визначатися в плані парадигматики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – М.: КомКнига, 2005. – 576 с.

2. Копыленко М.М. Очерки по общей фразеологии (Фразеосочетания в системе языка) / М.М. Копыленко, З.Д. Попова. – Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2010. – 192 с.

3. Ретунская М.С. Английская аксиологическая лексика / М.С. Ретунская. – Н.Новгород: Изд-во ННГУ, 1996. – 272 с.